

VITTEPRAETJE

Het kwartaalblad van
Oudheidkundige Vereniging

Herderewich

Anno 2010

ISSN 1386-1484

14e jaargang, nr.

3

VITTEPRAETJE

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging HERDEREWICH

Postbus 210.....3840 AE Harderwijk

E-mail: redactie@herderewich.nl Internet: www.herderewich.nl

GIRO 3036192

Met in dit nummer:

Van de bestuurstafel en agenda	2
Visserijberichten (1)	4
De kerktoren en zijn val (1)	8
Harderwikers en/of Hierders (42)	19
Uit het Dagboek van C.A.Th. Vogel (4)	22
Van alles wat ver-EEUW-igd (46)	25
Beert den Herder en de Wilhelminalaan	33
Herinneringen aan Oom Eibert/Passagiersschepen in Harderwijk	36
Verleden en heden van de Strandboulevard	40

Van de bestuurstafel

Bestuursvergadering Herderewich 22 juni 2010

Bij de vergadering zijn Barend Kappers, Wietse Goedhart, Theo van der Heijden, Theo Bakker en Barend Schipper aanwezig. Marlies van der Heijden en Jeroen de Jong zijn met kennisgeving afwezig.

Er worden regelmatig nieuwe leden aangemeld. We hopen in 2010 het aantal van 600 leden te bereiken. De bedoeling is dat de nieuwe leden een welkomstpakket en de nota voor de jaarlijkse contributie ontvangen. Het een en ander moet zorgvuldig worden afgestemd. Dit gaat over het algemeen goed. Theo van der Heijden zal het traject nogmaals nalopen. De secretaris zal een brief maken die bij het welkomstpakket wordt gevoegd.

Bemensing van de Vischpoort

Over dit onderwerp wordt afgesproken dat we voorzichtig zijn met het toelaten van 'vreemden' in de Vischpoort. Er zijn nog een aantal mensen nodig voor 11 september op Open Monumentendag. Graag een reactie wie er kan.

Kleding

Bijna alle kleding voor vrijwilligers is afgehaald. Vrijwilligers die de kleding nog niet hebben opgehaald worden benaderd.

Er is recent een boek uitgekomen over vuurtorens met daarin een hoofdstuk over het licht op de Vischpoort. Het boek wordt besteld en de pagina over Harderwijk komt op de website.

Het bijhouden van de website verdient nadere aandacht. Er staat oudere informatie op die wel verwijderd kan worden en het is leuk als er met regelmaat nieuwe berichten op staan. Dat stimuleert mensen de website vaker te bezoeken. Nieuwsberichten moeten aangeleverd worden bij de webmaster. Deze plaatst niets op eigen initiatief. Afgesproken wordt om hier alert op te zijn.

De laatste tijd bleek er zeer weinig belangstelling voor de excursies te bestaan en er wordt besloten hier voorlopig geen energie in te steken. Kleine excursies kunnen mensen zelf organiseren. Grote excursies worden door de huur van een bus erg duur. Voorlopig wordt er dus geen excursie georganiseerd.

De bijgewerkte agenda voor 2010:

- 28 augustus : Visserijdag met presentatie boek
- 11 september : Open Monumentendag
- 21 september : Bestuursvergadering
- 19 oktober : Bestuursvergadering
- 27 oktober : Lezing over Eibert den Herder en de Holland-Veluwe-Lijn (door Theo Bakker)
- 23 november : Bestuursvergadering
- 1 december : Lezing over Het Koloniaal Werfdepot (door Piet Stellingwerf)
- 9 december : Vrijwilligersavond (uitnodiging volgt)
- 18 & 19 december : Kerstmarkt op de Vischmarkt

Er is afgesproken in het Vittepraetje 'Visserijberichten' op te nemen. In het verleden is door de werkgroep 'Visserij', die bestond uit wijlen de heren Geerling Petersen, Henk Schiffmacher, Rinus Herzog en Jan Brands, een inventarisatie gemaakt van berichten uit regionale kranten vanaf 1846 tot 1969. Karel Uittien zal de teksten hiervan bewerken en aanleveren; we beginnen in het septembernummer met deze rubriek. De rubriek zal per keer zo'n 3 tot 4 pagina's gaan beslaan.

De voorzitter wenst alle aanwezigen een goede zomervakantie en sluit de vergadering!

Excuses In het Vittepraetje nr. 2 is in het artikel van **Niek de Jong** over **Marius Cornelis Bronsveld** abusievelijk een passage weggelaten. De redactie biedt haar excuses aan en hoopt dit in de toekomst te voorkomen. *Op pagina 32 (in het kader) is het weggevallede gedeelte alsnog geplaatst.*

Namens de redactie: **Theo Bakker**

Visserijberichten (1)

K.Chr. Uittien

Een product van de voormalige werkgroep "Visserij" die bestond uit wijlen de heren Geerling Petersen, Henk Schiffmacher, Rinus Herzog en Jan Brands. Zij verzamelden alle visserijberichten uit de kranten van 1846 tot 1969.

September 1846 t/m augustus 1849.

19 September 1846 Kampen, 12 September.

Zondag j.l. heeft een Schokker op verscheidene boerenerven van het Kamper Eiland gekookte garnalen verkocht. Die er van gegeten hebben zijn meer of minder zwaar ongesteld geworden. Maandag werd van de markt te Kampen een boerenzoon in haast met den wagen naar huis gebracht, die aan zijn hevige benauwdheid door groot geschreeuw en gelukkig ook door braken lucht gaf. Men gaf de schuld aan den Schokker, doch de garnalen schijnen die te moeten dragen, want ook in Amsterdam zijn ettelijke garnaleneters ernstig ongesteld geworden. In de vergadering van het Genees- en Heelkundig Genootschap te Amsterdam, van de 2e dezer zijn ook ter sprake gekomen de ziekten en sterfgevallen, welke in die stad na het gebruik van garnalen zijn waargenomen; maar tevens is daarbij medegedeeld, dat die gevallen niet zozeer aan de garnalen als zodanig (evenzo als dezelve vroeger wel eens zijn waargenomen van een tijdelijk nadelige aard te zijn) maar aan het onmatig en onbehoorlijk nuttigen derzelve moeten worden toegeschreven; zodat bij het overvloedig voorhanden zijn daarvan en het gebruik in grote hoeveelheid en ongepeld en bij de daarbij verwekte dorst, vooral bij de warmte van het jaargetijde, opgevolgd door een niet minder onmatig gebruik der thans zo overvloedige en goedkope komkommers, daardoor stoornissen der spijsvertering, met de daaruit voortspuitende ziekten, soms zelfs met noodlottige uitkomst ontstaan zijn.

1 Mei 1847

Burgemeester en Wethouders der Stad Harderwijk brengen met dezen ter kennis der ingezetenen, dat Zijne Majesteit, Onze geëerbiedigde Koning zijne onderdanen uitgenodigd heeft om op aanstaande Zondag de tweede Mei zich met Zijne Majesteit in de Kerken te verenigen, om de zegen van God af te smeken over het aan de aarde nu toevertrouwde zaad, opdat de schaarste van levensmiddelen niet evenals in andere landen van Europa een hongersnood tengevolge heeft, maar dergelijke ramp door een overvloedigen oogst worde voorkomen. (Uit het vervolg van het bericht blijkt dan, dat 'in het bijzonder de behoeftige ingezetenen worden uitgenodigd, die helaas over het algemeen anders hier zelden de openbare Godsdienst bijwonen'). Het bericht gaat verder met: Wij vertrouwen dit ook vooral van de Vissersgezellen, waarvan enige de laatste Zondag niet als een dag, de Heer gewijd, doorbrachten, maar de overvloed, waarmede zij door een goede vangst waren gezegend, aan drank verspilden en daardoor ergelijke tonelen verwekten.

15 mei 1847

De verlopen maand April was bijzonder voor Schoklands bewoners merkwaardig. Het is voor de kustbewoners onzer Zuiderzee niet onbekend, dat de haringvisserij bepaaldelijk plaats heeft van even vóór of met Allerheiligen tot aan Pasen. In vorige jaren was men gewoon om na Pasen daarmede op te houden, terwijl de meeste vissers zich gereed maakten tot de buitenvisvangst in de Noordzee enz. Maar wat heeft er plaats gehad? Het weder guur en koud blijvende, zetten die vissers, die niet naar de Noordzee vertrokken, het haringslepen voort, met goed gevolg, meestentijds in de nabijheid des eilands; ook die van Vollenhove deelden ruim daarin tot dat op de 20e zich windstille voor deed; diegene welke van fuiken voorzien waren brachten die te water; dien dag reeds werd er buitengewoon gevangen, maar op de 21e, de stilte niet minder zijnde, waardoor het slepen gestaakt moest worden, bleef er geen fuik meer op zolder, een ieder bevljigtigde zich, men gunde zich nauwelijks tijd tot eten en het was een toneel van bedrijvigheid, zo als niemand zich kan herinneren. Men kon maar blijven scheppen: was de ene fuik ledig, de volgende was weer vol. De hoeveelheid der gevangen haring werd niet meer met tallen (200 is een tal), maar bij lasten (50 tal is een last) genoemd en verkocht. Het visveld was op een bepaalde ruimte van af de buurt Emmeloord tot ruim 1000 ellen zuidwaarts langs het eiland en op nog minder breedte. De 22e was de loop niet meer zo sterk, en daar er weldra wind kwam, ging men weer tot slepen over, welke manier van vissen ook nog buitengewoon gelukte.

Men bleef daarmee voortvaren tot op de 3e Mei toe, hetwelk de oudste lieden hier niet heugt. Gelukkig kwamen er veel opkopers, tot 10 partijen toe, zodat de prijs gemiddeld op 40 à 50 cents het tal bleef, ongewoon zo buitentijds. Men stemt algemeen toe, dat de maand April alleen meer voordeel heeft opgeleverd dan de vijf vorige maanden, immers voor degenen, die aan het haringvissen gebleven zijn.

13 Mei 1848 Harderwijk, 12 Mei.

Was het in het voorgaande jaar een zegen voor de visserij, dat de ansjovisvangst, die in vele jaren geheel mislukte, buiten verwachting medeviel, wij mogen daarover ons ook nu verheugen, daar bij menscheugenis dezelve nog nimmer zo vroeg en zo overvloedig is ingevallen. In de gepasseerde week werd alleen aan één der Heren kooplieden 196.800 stuks verkocht. Geen wonder dan, dat niet alleen vissersvaartuigen of zogenaamde bonzen, die hier zevenenvijftig in getal zijn, op die vangst uitgaan, maar ook onderscheidene vrachtvaarders of zogenaamde turfschepen. Één dier vaartuigen ving er in ene nacht 26.000, de prijs derzelve is nog niet juist geregeld; men rekent tussen de 20 en 25 cent de honderd.

20 Mei 1848 Harderwijk

Uit de staat der begrooting der gemeente Harderwijk voor het dienstjaar 1848. Artikel 6: Hieronder wordt begrepen fl. 200.- door de schippers en verdere belanghebbenden op te brengen, zo zij verkiezen, dat de buitengewone havenlantaarn op die voorwaarde, op hun verzoek, daargesteld branden zal.

20 Mei 1948 Harderwijk, Ingezonden stuk

Bij de algemene, soms wel overdreven klacht van werkeloosheid achten wij ons gelukkig te kunnen melden, dat het met de ansjovisvangst gezegend blijft voortgaan.

Door de vangst, kopping, zouting en verzending verdient menig nijver huisgezin een eerlijk stuk broods, en komen velen in gelegenheid om vroegere schulden te kunnen afbetalen of nodige aankopen te doen. Te meer mogen wij ons daarmede geluk wensen, nadat het gedurende de eerste vier maanden van dit jaar met de kabeljauw- en schelvisverzending naar het buitenland, zeer slecht gegaan was, en de haringrokerijen nauwelijks de helft afleveren ten vorigen jare. Gedurende januari-april 1848 zijn van hier buitenlands slechts verzonden 1.765 NLP. k.e.S. en 13.898 pond bokking, terwijl de binnenlandse verzending van bokking heeft bedragen 211.862 NLP ¹.

27 Mei 1848 Harderwijk

Staat van begroting der gemeente Harderwijk van het dienstjaar 1848. No. 69. Jaarwedde van de Havenmeester fl. 25.- en den keurmeester van vis fl. 2.50.

11 Maart 1849 Harderwijk

Op 11 Maart had alhier een treffend ongeluk plaats.

De voerman Klaas Klaassen vertrok 's morgens met enige andere voerlieden naar Arnhem met karren met bokking geladen voor rekening van de Heer Van Vledder. Op korte afstand van de stad is hij, hoe is onbekend, van de kar gevallen en overreden, zodat hij weinige ogenblikken daarna is overleden. Waarschijnlijk is hij van de kar gesprongen en gestruikeld, het rad dwars over den borst gelopen, uiterlijke kneuzingen waren niet zichtbaar. Hij was een oppassende man en laat een treurende weduwe met twee nog zeer jeugdige kinderen onverzorgd achter.

24 April Harderwijk, 21 April

Staat van begroting der gemeente Harderwijk. No.5 is met fl. 200.- verminderd, daar in vroeger jaren er steeds fl. 200.- op de begroting gebracht werden als vrijwillige bijdrage der schippers, vissers en schuitelieden voor het branden der havenlantaarn, doch hetgeen in de laatste jaren niet door hen betaald is en alzo niet ontvangen werd.

11 Augustus 1849 Stadsnieuws

Er is tevens afgekondigd, dat H.Heimensen de vergunning verzocht heeft in zijn huis in de Oosterwijk, wijk 9, no.627, een visrokerij of hang op te richten. Een elk, die zich daardoor bezwaard gevoelen en ingevolge staatsblad no.19 van 1824 gerechtigd is zijn bezwaren te doen gelden wordt uitgenodigd die binnen 8 dagen ter secretarie kenbaar te maken.

Noot 1. Is "NLP" misschien een toen gebruikte afkorting voor Nederlandse Ponden? In de sportvisserij wordt die term nog gebruikt.

De kerktoren en zijn val

Piet Stellingwerf

Bij onderzoek over het omschieten van de westgevel van de toren van de Grote Kerk trof ik verschillen aan omtrent het aantal schoten of kogels die afgevuurd zijn om de westgevel van de kerktoren om te krijgen. Mijn belangstelling was gewekt en bij het onderzoek hiernaar werd deze belangstelling steeds groter en ging ik ook onderzoek doen naar de bouw van de toren, zijn klokken, uurwerken en de orgel(s), de oorzaak van de val van de toren en het opruimen van de restanten. Hieronder volgt het resultaat, dat in twee delen wordt gepubliceerd.

Torenbouw

De middeleeuwse stad Harderwijk had met de Onze Lieve Vrouwe Kerk een groots bouwwerk binnen zijn muren. Deze grote monumentale kerk met zijn hoge toren was een baken op de Veluwe en de Zuiderzee. De eerste kerk van Harderwijk stond buiten de stadsmuren, de Sint Nicolaaskerk. Toen deze rond 1410 door bliksem getroffen en beschadigd raakte machtigde Frederick, de bisschop van Utrecht, de kerkmeesters van Harderwijk de stenen van deze kerk te gebruiken om de Mariakapel, welke binnen de stadsmuren lag, van een toren te voorzien. Ook hertog Reinald van Gelre bemoeide zich ermee en hij verbood de beschadigde kerk te herbouwen, maar gaf wel verlof om binnen de stad een nieuwe toren te bouwen.

Na voltooiing van de in 1415 uitgebouwde kapel, is men vermoedelijk tussen 1420 en 1425 begonnen met de bouw van de kerktoren. In 1435 was deze gedeeltelijk voltooid, want toen werd in de kapel in de toren een vicarie¹ ter ere van de Heilige Maria Magdalena gesticht. Omstreeks deze tijd koopt de stad veel stenen, van klein formaat, drielingen² genaamd. In 1434 worden 300.000 stenen te Hattem gekocht, in 1436 en 1437 400.000 stenen en 400 ton maaskalk. Deze aantallen zijn zo, dat een normale ploeg van vier of vijf metse-laars ze in één seizoen kan verwerken. Het is mogelijk, dat er aan de stadsmuur gewerkt werd, maar het kan ook zijn, dat de stenen voor de kerktoren gebruikt werden. Oude tekeningen wijzen uit dat het eerste deel, dat tussen ± 1420 en 1435-1440 tot stand is gekomen, gevormd wordt door de beide onderste geledingen en deze tonen overeenkomst met de vrijwel even oude toren van Elburg. Het is niet met zekerheid vast te stellen of er in de toren van Harderwijk een west-ingang was, dit in verband met de kapelruimte in de toren. Een bouwtijd van ongeveer vijftien jaar voor een toren van deze omvang was in die tijd normaal.

De bouw van b.v. de toren van de Nieuwe Kerk te Delft, waar de eerste geleding vrijwel even hoog is als de eerste twee geledingen van Harderwijk, duurde 16 jaar (1396-1412). In Rotterdam bouwde men de twee onderste geledingen van de toren van de Sint Laurenskerk tussen 1449 en 1461.

Op tekeningen van 1797, waarop J.P.V. Sauter de val van de toren afbeeldt, is nog heel goed te zien, dat het bovengedeelte van de toren in rijke gotische stijl is gebouwd. De twee onderste verdiepingen zijn eenvoudig: drie raamnissen versieren de wandvlakken en op de onderste verdieping is, evenals op de scheiding van beide verdiepingen, een waterslag³ aangebracht. Vanaf de tweede verdieping gaan aan de hoeken contraforten (steunberen) omhoog en door het inspringen van de torenvlakken wordt hier een omgang gevormd en deze is van een stenen balustrade voorzien. Deze contraforten zijn aan de voorzijde voorzien van lichtere contraforten en in de zijvlakken versierd met raamnissen. Op de derde verdieping springen de contraforten weer in en treft men weer een stenen balustrade aan. De contraforten, waar deze balustrade op aansluit, hebben hier door inspringen, lijstwerken, enz. succesievelijk een lichtere vorm, dit tot aan de top van de toren. Van uit de derde verdieping loopt aan de buitenzijde van de toren en langs het

Kerk met toren, met Pesthuis en Stadhuis, gezien vanuit het Blokhuis. Pentekening Hollandse School

midden van de zuidgevel, tussen twee raamopeningen door waarin de klankborden zitten, het sierlijke ronde traptorentje omhoog, dat naar het dak voert. De toren had een hoogte van 243 'Amsterdamsche voet'⁴, hetgeen ongeveer 70 meter was, en bestond uit verschillende verdiepingen. Deze waren gescheiden door stevige gewelven. Het grondvlak was 12 x 12 meter. De toren was beneden bijna even dik als boven, zodat "paard en wagen er gemakkelijk op konden keren". Hij was zelfs hoger dan de toren van de Eusebiuskerk in Arnhem. Om de top te bereiken moest men 330 treden op. Het was met recht de trots van de Harderwijkers. De toren had een plat dak. Hier werd in de Middeleeuwen een vuur op gestookt, dat diende als baken voor de scheepvaart op de Zuiderzee. Het blijkt dat het stoken van vuren op de toren niet van gevaar ontbloeet was, want op 1 augustus 1685 breekt er op de toren brand uit, door onoplettendheid van de koster, die dan ook de schade moest betalen.

In de beschrijving van de stad Harderwijk door H. Ewichus (1653) leest men: "de Mariën moederkerk ofte Vrouwenkerk pronkt met een hoogh-verheeven en wijd afsteekenden Tooren van steen, die aan het zeevarend volk als voor een baeken dient, ende van zulke dickte en breyte is, dat men op syn kruyn, die vlak en effen is, een waghén zoude konnen omwenden".

De geleerde en oudheidkundige burgemeester Mr. Ernest Brinck schreef in 1648: "alhier is te sien een seer treffelijcken hoogen toorn van fraye structuire, dienende den zeevarenden tot een Pharos ofte Baeck, sodanigh dan in geheel Gelderland niet te vinden is".

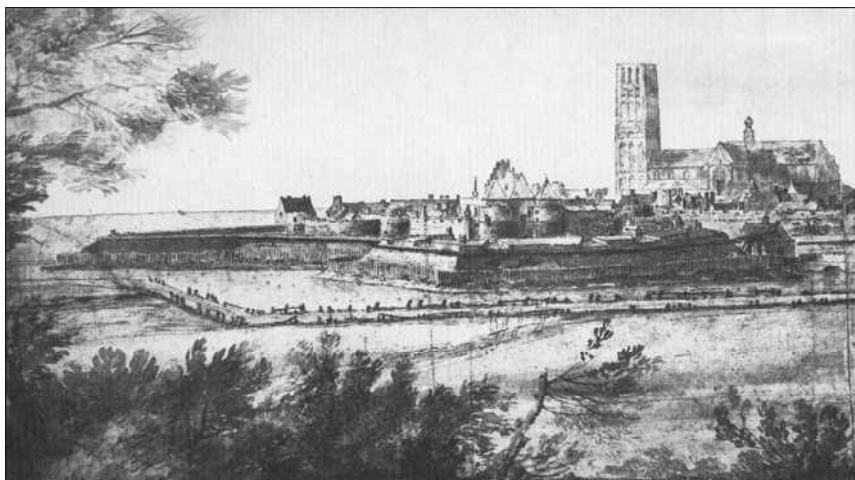
Ik citeer hier de heer Gerhardus Knoop, conrector van de Academie, met zijn "Val van de Toren":

*"Met recht ging dan de stad
Op haaren Tempel prat
Die trots en fier verrees
en schier tot aan de wolken
Met zijnen Toren kwam,
Van waar men volk bij volken
In 't ver verschiet vernam.
Hij stond aan 't Hoofd der Kerk,
En schouwde, als van het zwerk,
In 't ruim verschiet der baaren,
Zag schepen op en neer
Het schuimend zout bevaren,
Naar steden heinde en veer".*

Uit het bovenstaande blijkt dat de toren ontegenzeggelijk een zeer belangrijk bouwwerk van middeleeuwse bouwkunst moet zijn geweest.

Klokken

Vóór 1440 moet de toren geheel voltooid zijn geweest, want omstreeks dat jaar laten de kerkmeesters twee klokken gieten; ze kopen namelijk op 17 maart van dat jaar 1440 pond klokspijs⁵ voor twee nieuwe klokken.

Adam Frans van der Molen, aquarel van Harderwijk omstreeks 1672

De klokken, waarmee werd geluid, zijn hergoten uit de stukken van de klokken die uit de toren van de ingestorte Sint Nicolaaskerk kwamen. Hierover bestaan in de kerkboeken en in het stadsarchief geschriften, waaraan ik de volgende aantekeningen ontleen.

“1520 op Maandag Bonifacius (5 juni) heeft Mr. Gerrit van Wou van Campen de grootste klock des morgens omtrent 7 uur gegoten met sijn cameraet Johannes Schonenburg en weegt 7216 pond en gehe-
ten Salvator. Op hetzelfde jaar Sacramentsdagsavond (6 juni), des
dinhstdags naeste Bonifacius, des morgens over seys uur heeft Mr.
Gerrit de andere klock gegoten en weeght 5300 pond en geheten
Maria, dese 2 clocken heeft Mr. Gerrit aengenomen, dat de grootste
soude resoneren op Ut (muzieknoot Do) en de andere op Re
(muzieknoot Re). Dese clocken sijn op Odolpi desselven jaers geker-
stent en de kerck kreeg toe pilligift (gift bij de doop) 80 gl.”.

Op de grootste of middelste klok kwam als afbeelding voor:

“Een Lieve Vrouwe met de wereld in de hand en een bisschoppelijke
muts op” en het volgende opschrift:

*"Fusa ego sub veri titulo cuntis benedicti.
Claro municipes, nostro resonante boatu,
Pela Panomphei subigam trepidare tonantis;
Insuper voce mea cunctos plorabo fideles
Ignotosque locis nautas ducam in stationem.
Fudit me Gerhardus Woucum collega buo*

Johanne Schonenburgh anno ab orbe redemto MVcXX (1520) P.P."

Dit Latijnse opschrift is door mevrouw drs. C.J. Kleinendorst, lerares klassieke talen van het Christelijk College Nassau-Veluwe, als volgt vertaald:

"Gegoten (ben) ik onder het opschrift van de ware gezegende voor allen. Burgers, doordat ons (mijn) gebeier luid weerklinkt zal ik projectielen van de donderende Jupiter aan het sidderen brengen. Bovendien zal ik met mijn stem alle getrouwen (gelovigen) bejammeren en zeelieden, onbekend met de streken, leiden naar de ankerplaats (haven). Mij heeft Gerrit van Wou gegoten met zijn collega Johannes Schonenburgh in het jaar sinds de verlossing van de wereld 1520 P.P."

De andere klok was versierd met een vrouwenbeeld met een kroon en een kindje op de arm en had als opschrift:

*"Heus ego, que nomen refero genetricis Iesu,
Ipsa veteranos pulsata ciebo clientis
Somnis, ut Christi dubeant delubra potentis;
Sancti praeterea cum sim dulcissima templi
Patrona, aerios propellam demonas inde.
Fudit me Gerhardus Woucum collega suo
Johanne Schonenburgh anno ab orbe redemto
MCCCCXX (1520) P.P. in laudem Deo".*

Dit heeft mevrouw Kleinendorst ook vertaald: "Hoor! Ik, die de naam van Jezus moeder draag, zal zelf geslagen mijn slaperige beschermelingen uit hun slaap halen, opdat ze de heiligdommen van Christus die heerst, naderen. Bovendien zal ik, aangezien ik de zeer liefelijke beschermster ben van de heilige tempel, de in de lucht levende demonen vandaar verdrijven. Mij heeft Gerrit van Wou gegoten met zijn collega Johannes Schonenburgh in het jaar sinds de verlossing van de wereld 1520 P.P. Gode ter eer".

De derde klok, "De twaelf uerens klock" bevatte het volgende opschrift: "*Jesus Maria. Johannes Wouw me fecit anno domini MCCC-CC (1500).*" Vertaald: "Jezus Maria. Johannes van Wou heeft mij gegoten A.D. 1500". Deze klok, met toon F (de slagklok), weegt 830 kg en heeft een diameter van 1128 mm. Een vierde klok was voorzien van het volgende opschrift:

"Jesus Maria. Johannes Gerhardus Wouw me fecit anno domini MCCCC-CIII" (1503). Vertaald: "Jezus Maria. Johannes Geert van Wou heeft mij gegoten A.D. 1503". Deze klok, de kleinste, toon Dis, weegt 140 kg met een diameter van 615 mm.

In een nota bij deze aantekeningen wordt vermeld: "dat die klok, die alhier de laeste genoemd wert, gegoten te sijn in den jaere 1503 en de brandas gelaeft heeft, is nae alle ogenschijn de reden, dat deselve nog elders op de gront is blijven staan en niet is opgehangen, 't geen mede vermoedelyck is van de derde, die in den jaere 1500 gegoten is".

De twee laatst genoemde klokken hebben de stadsbrand van 1 augustus 1503 overleefd. Ze hebben geruime tijd op de grond gestaan, waaraan het Klokkenstraatje nabij de kerk, door J. van Lennep en J. ter Gouw in "Het boek der Opschriften" genoemd, waarschijnlijk zijn naam te danken heeft.

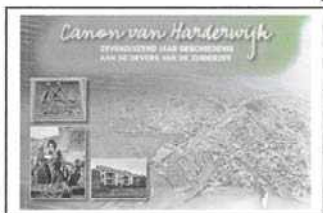

HR

In de *Harderwijk Reeks* zijn inmiddels zo'n 19 titels verschenen, kijk op www.harderwijkreeks.nl voor het volledige overzicht.

Speciaal voor de leden van Herderewich:

In de museumwinkel kunt u, op vertoon van uw lidmaatschapskaart, exemplaren van de *"Canon van Harderwijk"* kopen voor de speciale prijs van:

**€ 4,95 per exemplaar,
maximaal 2 exemplaren per lid.**

Normale prijs € 9,95 per exemplaar

(Deze aanbieding is geldig tot uiterlijk 1-9-2010)

Deze klokken waren hergoten uit de brokstukken van de klokken uit de ingestorte Sint Nicolaastoren. Overigens heeft deze klokkengieter pas in 1522 de rest van het gietloon van de brand- en schepen-klokken mogen ontvangen. De familie Van Wou was te Harderwijk niet onbekend, want op 4 juli 1480 verleenden schepenen en raad van Harderwijk op verzoek van de stad Kampen aan Geert van Wou, klokgieter van 's Hertogenbosch, met vijf van zijn knechten en dienaren toestemming om via Harderwijk (hier gingen ze overnachten) naar Amsterdam te reizen, teneinde daar de goederen te kopen welke hij nodig had om de klokken van de stad Kampen te gieten en dan daarmee via Harderwijk (weer overnachten) terug te keren naar Kampen.

In het archief bevindt zich ook nog een uittreksel van een verklaring van Mr. Willem Tael van 's Hertogenbosch, waarin hij aanneemt "de drie klokken te doen luyden in plaats van met 14 mannen, soo als men gewoon is, maar met 4 mannen en sulks door konst van treden met de voeten, uytgenomen de twaalf uren of klijnste klok van 3, sal een man of jonge kunnen luyden in den toren onder met een touw, in plaats van 2 mannen en sulks voor fl. 125 of soo men de klokken op de oude manier wilde laten luyden beneden in de toren, om te klimmen in de toren voor te komen, soo zal hij de klokken doen luyden in plaats van 14 met 7 mannen, 4 aan de grote, 2 aan de middelste en 1 aan de twaalf uren klok, en sulks voor fl. 100".

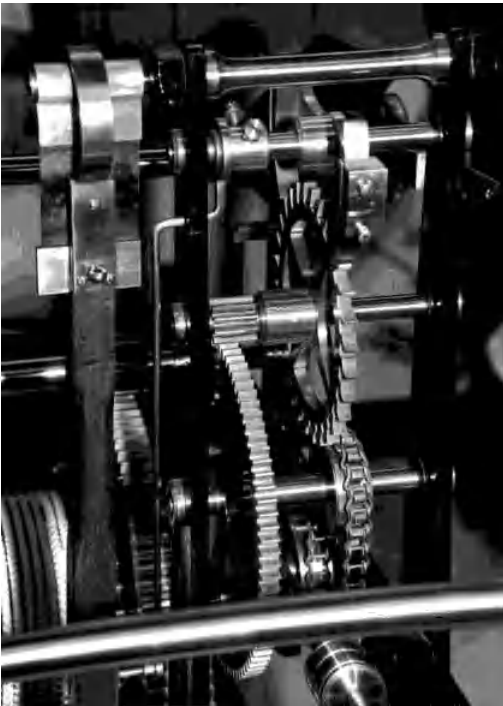
Het vermoeden, dat er vijf klokken in de toren hebben gehangen, vindt zijn oorsprong in de naam "Beatrix", welke de conrector G. Knoop in zijn "De Val van de toren te Harderwijk", in 1797 te Harderwijk bij Ev. Tijhoff uitgegeven, aan één van de klokken gaf. Of dit juist is nog maar de vraag. Het zou wel eens een dichterlijke vrijheid geweest kunnen zijn, te meer daar het gewicht van deze klok – 5250 pond – ongeveer gelijk is aan die van de tweede hierboven genoemde klok "Maria" die 5300 pond zwaar was. Het zou kunnen dat de dichter de naam "Maria" niet wist, evenals mr. Johan Schrassert, die in zijn Hardervicum Antiquum alleen de naam Salvator noemt. Beide schrijvers hebben het slechts over twee klokken. Dit heeft Knoop waarschijnlijk gevolgd en hij gaf aan de onbekende klok een naam en een gewicht.

Uurwerk

In elk geval was de toren in 1440 reeds van een uurwerk voorzien, want in dat jaar werd aan Mathijs de Messenmaker voor 6 jaar het stellen en repareren van het uurwerk uitbesteed. Of dit ook daadwerkelijk voor de klokken in de kerktoeren was, weten we niet zeker, daar er niet exact staat dat het om de klokken in de toren ging.

Aardig is ook te vermelden dat het rekeningboek van 1508 vermeldt: "Meister Gerlich gegeven acht st.(stuivers) dat hij opsicht op dye clockjen en clepels verdiendt had". Op 10 april werd Abraham Smit voor tien jaren aangenomen als opzichter van de uurwerken van het Stadhuis en de Onze Lieve Vrouwetoren tegen een beloning van 20 dalers, een huis en hof, alsmede het burgerschap der stad.

Op 8 oktober 1627 gingen de kerkmeesters met Jan Karlier een overeenkomst aan om het uurwerk te repareren, "so dat hetselve altijd ganghaffig en duuragtig sal zijn". Dit kostte toen fl. 250,-. In september 1663 werd door Juriaan Spraeckell te Zutphen het wijzerwerk in de toren gemaakt volgens een in het gemeentearchief aanwezige tekening.

Hij kreeg hiervoor fl. 685,- en 8 (stuivers). Het uurwerk zou een gewicht krijgen van 600 pond en dat kostte 10 stuivers per pond, behalve de raderen en de rondsels, die 15 stuivers per pond gingen kosten en hij kreeg "vrij herberge voor sijn persoon alleene bij het opstellen".

De vier koperen wijzers wogen $46\frac{1}{8}$ pond en werden tegen 16 stuivers per pond geleverd door Willem Joris van Ramhorst. In de tussentijd werden de herstellingen waarschijnlijk verricht door een werktuigkundige van de Provinciale Munt, want toen in 1706 werkzaamheden aan het uurwerk in de toren van Barneveld moesten worden verricht, werden deze door de smid van de Provinciale Munt te Harderwijk voor fl. 150.- uitgevoerd.

Op 6 december 1759 werd door Gerrit Knippenberg uit Elburg voor de som van fl. 240.- het uurwerk der kerk gerepareerd. Een in 1760 verrichte reparatie door G. Knippenberg kon de kerk niet betalen en het stadsbestuur werd verzocht om het geld te kunnen lenen van de stad.

In 1770 werd door dezelfde Knippenberg weer een reparatie aan het uurwerk verricht. In het jaar 1778 was er schade aan de wijzerplaten, de bliksem sloeg in en beschadigde de cijfers op de wijzerplaat aan de zuidkant.

De Stompe toren van Ransdorp (foto) heeft wel iets weg van de voormalige kerktoeren in Harderwijk.

Hoe het de kerktoeren in Harderwijk verder vergaan is en hoe het komt dat er tegenwoordig geen toren meer is leest u in het volgende Vittepraetje (december 2010)

Noten:

- (1) Een vicare of vicarie is volgens de wet een stichting en oorspronkelijk een middeleeuws rechtspersoon naar kerkelijk en wereldlijk recht. In de Middeleeuwen was de vicarie een afzonderlijk vermogen waarvan de opbrengst bestemd was voor het onderhoud van een priester (vicaris), die daarvoor aan een bepaald altaar een of meer heilige missen moest opdragen en in gebeden bepaalde personen moest gedenken en eventueel nog andere, in de stichtingsbrief bepaalde, taken opgedragen kreeg. De inkomsten van zo'n vicarie werden gegeven aan een door de stichter of zijn opvolger (een collator) uitgekozen vicaris die formeel door de geestelijke overheid (de bisschop) in dit geestelijk ambt gesteld werd. De vicaris was de "bezitter" van de vicarie geworden met de verplichting de vicariegoederen te beheren.
- (2) Drielingen zijn kleine bakstenen, afmeting 180 x 90 x 55 mm, die vooral in Zuid-Holland vervaardigd werden.
- (3) Een waterslag is een afwatering
- (4) Een Amsterdamsche voet is 0,283133 meter. Dit maal 243, dan zou de toren exact 68 meter en 80 centimeter geweest zijn.
- (5) Klokkenspijs is klokkenbrons. Klokken worden meestal gegoten uit een bronslegering van 76-80% koper en 20-24% tin, dit wordt gezien als de meest ideale legering voor klokken. Er is vrijwel geen corrosie, het is voldoende sterk en draagt bij tot een maximale klankrijkdom. Hoe hoger het tinginghalte is hoe beter de klokken klinken. Het gieten van een klok is een ambacht, het vereist veel geduld en vakmanschap.

Bronnen:

1. Vereniging Gelre: Bijdragen en mededelingen, deel 2, 1899
2. Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, jaargang 16, aflevering 1, 15 februari 1963
3. 1000 jaar Kerk en Bethel door G. van der Zee
4. Kroniek van Harderwijk, 1231 – 1931
5. Velua Catholica, deel 2, 1600 – 1953, auteur J.W. Oostveen, eigen uitgave, Apeldoorn
6. Herderewich Kroniek 1983, nummer 2, De val van de toren
7. Herderewich Kroniek 1985, nummer 4, Beroemd organist op bezoek in Harderwijk
8. Herderewich Kroniek 1986, nummer 1, Verslag van de torenval
9. Historisch Jaarboek Harderwijk 1990, De vroegere orgels van de Grote of Onze Lieve Vrouwe Kerk
10. Zes eeuwen Veluwe orgels door Maarten Seijbel (Europese Bibliotheek Zaltbommel 1975)
11. Schilders Nieuwsblad van 18 januari 1997
12. Schilders Nieuwsblad van 27 januari 1997

Een eigen magazine, boek, krant of jubileumuitgave?

PRESS BAKER maakt het geheel naar wens.
Voor een vrijblijvend gesprek, bel **06-23150044**
of mail naar **TheoBakker@pressbaker.nl**

Hazelaarlaan 9, 3843 JT Harderwijk
Ook voor uw communicatie, PR, advies, tekst,
actieve fotografie en al uw drukwerk

Kijk ook eens op www.pressbaker.nl

Kent u de geheimen van Internet? *OGB Design wel!*

OGB Design maakt websites met een perfecte koppeling tussen techniek en creativiteit. Op beide onderdelen levert OGB Design uitstekende prestaties. OGB Design biedt de ondersteuning die u nodig heeft en waar u om vraagt.

OGB Design

Meerkoetmeen 42
3844 XR Harderwijk
T: (0341) 433 444
F: (0341) 433 555
E: ogb@ogb-design.nl

*Creative
Webdesign*

Kijk ook eens op www.ogb-design.nl

Harderwiekers en/of Hierders (42)

R. Uittien-Jacobs

In deze moderne tijd is een ongehuwde moeder niets bijzonders. Maar vroeger was het voor de familie vaak een schande.

Toch zijn er hele families ontstaan uit zo'n "BOM" moeder.

Het hieronder staande parenteel van Karolina Aartsen vertelt erover. De moeder van Karolina Aartsen was in eerste instantie ongehuwd. Ze heette Cnelisje Aartsen, te Harderwijk geboren op de 8^e augustus 1791 en de 14^e gedoopt, dochter van Aart Cornelissen en Mechelt Petersen. Ze overleed op 21-6-1879, als weduwe van Andries Feijt(h). De aangifte bij de Burgerlijke Stand van de geboorte van het kind werd gedaan door Karel Zamant, fuselier; hij zei daarbij dat hij de vader van het meisje was.

Karel Zamant was bij het Koloniaal Werfdepôt, geboren in Brugge, zoon van Jean Zamant en Regina Victoire de Smedt. Vermoedelijk werd hij daarna naar Ned. Oost-Indië gestuurd, of kreeg hij geen verlof om te trouwen van zijn commandant, waardoor hij niet kon trouwen met zijn Cnelisje.

Misschien viel Cnelisje het wachten zwaar, want op 1-7-1825 trouwde ze met Andries Feijt(h), geboren te Kampen op 3-6-1795 en te Harderwijk overleden op 29-5-1850. Zij kreeg met hem 8 kinderen, waarvan er 5 jong overleden en 1 ongehuwd bleef. Van de andere 2, een meisje en een jongen kreeg ze nageslacht.

Karel Zamant trouwde in 1832 met Gerritjen Koning en kreeg bij haar 4 kinderen, w.o. dochter Resiena (zie ook Van alles wat ver-EEUW-igd, blz. 31). Karolina werd door Andries Feith grootgebracht.

Ze staat ook in de volkstelling van 1830 als Karolina Feith. Ook zij werd een ongehuwde moeder. Uit een relatie met een onbekende man werden 2 kinderen geboren. Haar dochter Karolina overleed op 25-jarige leeftijd. Maar haar zoon Andries (genoemd naar haar stiefvader) trouwde en kreeg kinderen. Hieronder volgt Karolina's nageslacht.

Tenzij anders vermeld zijn geboorten, dopen, huwelijken en overlijdens in Harderwijk en is de religie Nederlands Hervormd.

Nakomelingen van een ongehuwde moeder:

- I **Karolina AARTSEN**, daghuurster, geboren op 22-12-1818, overleden 10-10-1893 op 74-jarige leeftijd.
Bev.reg. 1850-1855 Harderwijk: wijk 8, huis 22 Grote Marktstraat.
Bev.reg. 1862-1870 Harderwijk: wijk 1, huis 92 Pesthuisstraatje.
Eerst een relatie met onbekende man, daarna gehuwd op 40-jarige leeftijd op 17-8-1859 met **Klaas AMBACHTSHEER**, 46 jaar oud, militair, geboren op 2-3-1813 te Meerkerk, overleden op 7-5-1862 te Beverwijk op 49-jarige leeftijd, (door vissers uit het water gehaald), zoon van **Leendert AMBACHTSHEER** en **Neeltje MAASLAND**.

Uit de eerste relatie:

1. **Karolina AARTSEN**, geboren op 1-5-1845, overleden 27-9-1870 op 25-jarige leeftijd.
2. **Andries AARTSEN** (genaamd: Doesjen), zie II.

Uit het tweede huwelijk:

3. **Leendert AMBACHTSHEER**, geboren op 1-8-1860, overl. 9-4-1900.

- 11 **Andries AARTSEN** (Doesjen), landbouwer, geboren op 7-1-1854, te Ermelo overleden op 14-11-1938, 84 jaar, echter te Har derwijk' begraven 18-11-1938. Woonde Muntsteeg A 145, Stationslaan 125, Blokhuis 4, Burgtstraat 16. Hij vertrok 8-12-1930 naar Ermelo. ' Gehuwd op 32-jarige leeftijd op 11-8-1886 met **Gijsbertjen KRAAIJENHOF**, 25 jaar oud, dienstbode, geboren op 10-6-1861, overleden op 13-11-1930 op 69-jarige leeftijd.

Boerderij de Rode Haan (voormalige locatie op het parkeerterrein Kruithuis)

Bev. Reg. Harderwijk 1870-1880: wijk 2, huis 70 ze woonde van 13-2-1884 tot augustus 1885 in Amsterdam, Rozendwarsstraat 12, dochter van **Gerrit Aaltsen KRAAIJENHOF**, daghuurder, visser, slager, en **Janna van de BEEK**, dienstmeid.

Uit dit huwelijk:

1. **Karolina AARTSEN**, geboren op 9-12-1886, overleden op 10-1-1940 te Ermelo op 53-jarige leeftijd.
Gehuwd op 24-jarige leeftijd op 28-12-1910 met **Gerrit HAMSTRA**, 27 jaar oud, landbouwer, geboren op 23-8-1883, overleden op 18-11-1962 te Ermelo op 79-jarige leeftijd, zoon van **Willem HAMSTRA**, arbeider, en **Klaasje LOKHORST**.
2. **Janna AARTSEN**, geboren op 27-2-1888, overleden op 15-9-1888, 201 dagen oud.
3. **Leendert AARTSEN**, mandenmaker, geboren op 8-3-1889, overleden op 22-9-1918 op 29-jarige leeftijd.
Gehuwd op 28-jarige leeftijd op 6-6-1917 met **Jannetje BARENDs**, 25 jaar oud, geboren op 15-5-1892, overleden op 24-4-1954 op 61-jarige leeftijd, begraven op 29-4-1954. Ze woonden Kerkstraat A 100, Smeepoortenbrink B 124. Dochter van **Albert BARENDs**, arbeider, landbouwer, en **Maartje van de BEEK**.
4. **Gerrit AARTSEN**, geboren op 15-6-1891, overleden op 10-4-1895 op 3-jarige leeftijd.
5. **Johan Gerrit AARTSEN**, geboren op 26-8-1893, overleden op 31-3-1895 op 1-jarige leeftijd.
6. **Janna AARTSEN**, geboren op 9-3-1896, overleden op 24-5-1970 op 74-jarige leeftijd, begraven op 27-5-1970.
Gehuwd op 23-jarige leeftijd op 7-5-1919 met **Gerrit uit de BOSCH** (Rooie Haan), 22 jaar oud, landbouwer op de Rode Haan, geboren op 28-2-1897, overleden op 9-5-1975 op 78-jarige leeftijd, zoon van **Gerrit uit de BOSCH** (Gart de Jood), landbouwer, slager, tuinder, en **Gerritje van ARK**.
7. **Gerritje AARTSEN**, geboren op 21-6-1900, overleden op 3-5-1903 op 2-jarige leeftijd.
8. **Gerritje AARTSEN**, geboren op 7-7-1904, overleden op 17-10-1975 op 71-jarige leeftijd, begraven op 22-10-1975.
Gehuwd op 22-jarige leeftijd op 22-6-1927 met **Jan van den BRINK**, 26 jaar oud, koopman, geboren op 17-8-1900, Verwersteeg, overleden op 28-8-1983 op 83-jarige leeftijd, begraven op 1-9-1983, woonde Haverlaan 12, vertrok 25-11-1930 naar Ermelo, zoon van **Beert van den BRINK**, arbeider, koopman, en **Metje KONING**.

Uit het dagboek van C.A.Th. Vogel (4)

K.Chr. Uittien

Door bemiddeling van ons lid, de heer B. Rutgers, is Herderewich in het bezit gekomen van de handgeschreven herinneringen van oud-kolonel en commandant van het 6e Regiment Infanterie C.A.Th. Vogel (1805-1893). De familie stond ons toe de delen die betrekking hebben op Harderwijk in ons kwartaalblad te publiceren. Het origineel ligt opgeslagen in het depot van het Gemeente-archief. De tekst is overgenomen zoals die in het dagboek staat, een enkele keer staat er een woord tussen []; dit is er dan voor de leesbaarheid tussengevoegd.

Bonheur de se revoir
Après le jour d'absence.

Na een aangenaam verblijf van acht dagen, die ik te Batavia doorbracht, keerde ik per koopvaardijschip "De Zeemanshoop", kapitein Kraai naar Nederland terug. De 1ste luitenant van der Does, die ook een transport naar Indië had gebracht, was ook één der passagiers. De kapitein Kraai was een hupsch man, de dagen gingen genoegelijk voorbij en maakten wij een alleraangenaamste reis.

De groote Keizer was in 1821 overleden en zouden we dit maal een bezoek aan Sint Helena brengen. We waren recht gelukkig toen het anker in de grond viel en wij, nadat wij eenige maanden op de onmetelijke

plas hadden rondgezwalkt, weer eens voet aan wal konden zetten.

Wij brachten een etmaal op het eiland door en bezichtigden de beide woonhuizen van Napoleon. Het nieuwe huis heeft hij nooit bewoond, het oude is een heel eenvoudig boerenhuis en voorzeker geen verblijf voor den grooten veldheer.

Het graf van Napoleon werd ook door ons bezocht.

Op de zerk staat niets, die groote steen was genomen uit de keuken van het nieuw gebouwde huis. De generaal Bertram verlangde [dat] op de zerk gegraveerd werd: "Hier rust Napoleon, keizer der Franschen". De Engelsche gouverneur Hudson Lowe wilde dat niet toestaan, het volgende mocht er op worden gegrift:

"Hier rust Napoleon Bonaparte, generaal der Franschen", dat wilde de generaal Bertram volstrekt niet toestaan en dat is de oorzaak [dat] er niets op de zerk is gegraveerd. Het graf werd bewaakt door een oud onderofficier, aan ieder onzes gaf hij een blokje hout, en wilde ons doen gelooven [dat] dat hout afkomstig was van den boom, die op het graf staat, een goed geloof behoorde daarbij.

Wij namen afscheid van den veteraan en ieder gaf hem één Spaansche mat. Wij waren allen te paard, onze dokter den heer Goffrée was echter geen ruiter, voor de grap liet ik hem rechts opstijgen, me dunkt ik zie hem nog, met dat angstige gelaat, hij was lang van gestalte en had een heele groote neus, verder zat hij geheel voor over gebogen, voorwaar geen fraai figuur te paard. Bij het passeren der Duivelspunchkom, een afgrond die steil naar beneden loopt, had ik bepaald met hem te doen en stelde ik hem zoo veel mogelijk gerust en bleef naast hem rijden.

Bij het bestijgen der rotsen, zagen we in de diepte het stadje Jamestown liggen, waar we den dag verder doorbrachten en 's nachts bleven logeren. Den volgenden dag bracht de sloep ons naar "de Zee-manshoop" terug. Wij waren hoogst voldaan over onze belangrijke tocht en dat wij het ballingsoord aanschouwd hadden van hem, die eenmaal een zoo groote rol op het wereldtooneel vervulde, door allen verlaten uitgenomen zijn trouw geblevenen Bertram. Zijne gemalin Maria Louise wilde immers zijn ballingschap niet delen, de keizerin Josephine van wie Napoleon zich had laten scheiden zou hem gewis nimmer hebben verlaten.

Wij vervolgden zonder tegenspoed onze reis van af Sint Helena en kwamen 12 September 1828 te Texel binnen.

Ik vertrok dadelijk naar Amsterdam, liet mijn goederen aan boord, doch nam mijn kleine reisgenoot, een witte kakatoe met geele kuif, mede van boord. Ik logeerde 's nachts in de hoofdstad, en vertrok den volgenden morgen ten 8 uur per beurtschip naar Harderwijk, waar ik 's avonds tegen 10 uur aankwam. Daar ik geen bericht van mijn aankomst had kunnen geven, ging ik 't eerste naar de sociëteit bij Tijhof¹ in de Brugstraat. Ik hoopte in de sociëteit mijn a.s. zwager te vinden en dan met hem mede naar huis te gaan. Ik vond hem niet in de sociëteit, dáár vernam ik [dat] er een orgelconcert werd gegeven, dat hij met Louise bijwoonde. Na afloop van 't concert ging Daniel de Mol nog even naar de sociëteit en vernam hij onderweg van den chirugijn majoor Plato dat ik bij Tijhof was. Hij maakte daarop rechtsomkeer en bracht dat blijde bericht aan mijne lieve Louise.

Natuurlijk duurde het nu niet lang meer of ik was ten huize van mevrouw de Mol, en bracht nog eenige gelukkige uren ten hare huize door, en waren we dankbaar [dat] we voor elkander gespaard waren gebleven. Mijne gezondheid liet niets te wenschen over, gedurende de laatste reis was ik wat corpulent geworden.

Wordt vervolgd

Noten : 1) Sociëteit Tijhof is nu Bruggestraat 20, waarin ook nu een horecagelegenheid is gevestigd; Restaurant Caralis

Ook nu is in de Bruggestraat 20 nog een horecabedrijf gevestigd

Van alles wat ver-EEUW-igd (46)

door G. Verwijs-ten Hove

Anno 2010, met het weerbericht op radio, televisie en Teletekst, is het haast niet voor te stellen dat je voor de weersverwachting 100 jaar geleden eigenlijk aangewezen was op menselijke waarnemingen van bepaalde "kenners", zoals b.v. de vissers, die gewend waren op zee steeds het weer in de gaten te houden. Maar het K.N.M.I. in De Bilt stelde wel een dagelijkse weersverwachting op. En met de opkomst van de telegrafie werd het mogelijk deze berichten snel te verzenden. Vanaf 1 juli 1910 komt er op het postkantoor dagelijks een weerbericht binnen, dat geldig is van 18.00 tot aan 18.00 uur de volgende dag. Het bericht wordt aangeplakt aan het gemeentehuis en aan het postkantoor, en als er belangstelling voor blijkt te zijn, mogelijk later ook aan de haven.

De krant blijft niet achter en publiceert voortaan op woensdag en zaterdag de verwachting tot resp. donderdag- en zondagavond. Tot zondagavond 3 juli luidt deze als volgt: "Meest matige Westen-tot Zuid-Westenwind. Zwaar bewolkt, waarschijnlijk regenbuien. Zelfde temperatuur". Hoe warm of koud het steeds was, is niet meer zo heel duidelijk, want de berichten eindigen bijna altijd met *kouder* of *warmer* of *zelfde temperatuur*.

Er is dit jaar weinig te lezen over de oogst van bepaalde gewassen. Wel plaatst de krant, op een opvallende manier, een soort caloriewijzer en er wordt een keer geschreven dat de de prijzen van de klembonen in de stad veel te hoog zijn, n.l. 16 - 18 cent per 100. De handel haalt ze daarom in Amersfoort, waar ze maar 8 - 10 cent kosten.

Het Zuiderzeebad komt een paar keer in het nieuws. Het bad moet nu de zomer in zicht is worden opgebouwd. Maar daaraan zijn wel de nodige kosten verbonden. En de jaarlijkse bijdrage van fl.100.- van het Koloniaal Werfdepot is weggefallen, waardoor er heel snel sprake zal zijn van een negatief saldo.

Naam	Water	Eiwit	Vet	Suiker	Vrije zuren	Zouten
Aardbezien	87.66	1.07	0.45	6.28	1.36	0.75
Kersen	80.26	0.62	—	10.36	1.02	0.65
Perziken	78.6	0.31	—	6.18	1.04	0.76
Appelen	83.58	0.39	—	7.73	0.69	0.36
Peren	83.03	0.36	—	8.26	0.03	0.35
Prunnen	78.17	0.59	—	14.36	0.75	0.61
Walnoten	81.18	0.78	—	6.15	?	?
Hazelnoten	4.68	16.37	62.68	—	?	?
	3.77	15.62	66.47	—	?	?

ZUIDERZEEBAD
HARDERWIJK.

Ingevolge een contract met het garnizoen alhier is de

Badinrichting

voortaan alle middagen van 1—6 uur, den **ZATERDAG** uitgezonderd, ter beschikking van den garnizoens-commandant en derhalve voor de abonne's en het publiek

GESLOTEN,

indien van het Badhuis door de militairen wordt gebruik gemaakt. Deze sluiting wordt kenbaar gemaakt van af 2 uur door eene roode vlag op het Badhuis en voor het raam van de **Bruis I. WEDDING, Donkerstraat alhier.**

De cijfers zijn echt zorgelijk. Maar het bad wordt toch opgebouwd en is op sommige aangegeven tijdstippen slechts voor bepaalde doelgroepen, b.v. van 10-2 en van 5-6 uur, alleen voor dames geopend.

Als er 's middags een vlag hangt, is het voor iedereen gesloten, behalve voor het garnizoen.

Afhankelijk van het weer zijn er meer of minder bezoekers, totdat eind september het bad weer gesloten wordt. De laatste week heeft slechts één persoon het bad bezocht.

Op 14 juli is er voor het laatst een uitvoering van De Harmonie in de oude muziektent, die vervangen wordt door nieuwbouw. Voor deze gelegenheid is er een fraaie erepoort opgericht tussen de Friesche Gracht en de Diepe Gracht. Verder is de vereniging druk met de voorbereidingen voor een groot muziekfeest, dat voor 1 augustus in Harderwijk is aangekondigd, georganiseerd door de Bond van Harmonie- en Fanfareverenigingen in Gelderland en Overijssel.

Muziekvereniging „HARMONIE“.

Laatste concert
in de oude Muziektent,
op **DONDERDAG 14 JULI 1910,**
's avonds 8 uur.

HET BESTUUR.

P.S. Zij, die lid wenschen te worden van de „Buitensocieteit" of „Harmonie", moeten zich daartoe schriftelijk aamelden bij een der Bestuursleden.

Bij boekhandel W. Wielenga is daarvoor een speciale muzieketalage ingericht. In een grote advertentie is te lezen dat het terrein toegankelijk is voor alle inwoners van Harderwijk en de omliggende gemeenten. In de stad is veel aandacht voor de komende Koninginnedag op 31 augustus. Het z.g. "comité van 25" komt bij elkaar voor bespreking van het programma. Er is helaas afwijzend beschikt op de aanvraag aan het kerkbestuur om op de feestelijke dag een orgelconcert te houden. Dit keer is er geen parade op de hei, maar op de gemeenteweide, als vervanging voor de eerdere kinderspelen. Deze zullen nu in het Galgenbosch worden gehouden. Het betreft allerlei balspelen en ook behendigheidsspelen, zowel individueel als voor groepen. In de morgen trekt vanuit Hierden een stoet van 23 mooi versierde wagens met daarop de schoolkinderen vanuit het dorp naar de stad. De Plantage en de Diepe Gracht zijn 's avonds feestelijk verlicht. De heer Vitringa van de villa Westerholt heeft veel mensen uitgenodigd voor een z.g. "gardenpartij". Zij genieten van de mooie versieringen aan de overkant van het water, een vuurwerk en van het concert, dat de Harmonie ten gehore brengt. Na afloop van het concert is er gelegenheid tot dansen voor leden van de muziekvereniging en geïntroduceerden. Ook op het kamp, bij de militairen, is het feest, met een vuurwerk van ca. 500 "Bengaalsche Potten". Ter gelegenheid van de verjaardag van de koningin is burgemeester Kempers tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau benoemd, met name om de pogingen die hij ondernomen heeft om Harderwijk een vast garnizoen te bezorgen, zo is te lezen.

Het Valkhof in Nijmegen krijgt 16 augustus de leden van de zangvereniging Harpe Davids op bezoek. Het blijft overigens niet alleen bij de burchtruine, want per tram wordt er over Ubbergen en Beek naar Berg en Dal gereisd en vervolgens beklimt het gezelschap ook nog de in Duitsland liggende Heksenberg.

Was de stad Nijmegen eerst al eens geprezen om de bereidwilligheid als vestigingsplaats voor het Koloniaal Werfdepot te fungeren, nu is het de verslaggever opgevallen dat Nijmegen ook "op zeer handige wijze partij trekt van zijn schoone ligging en alles doet wat het vreemdelingenverkeer bevordert".

Eind juli zijn er al diverse kinderen op schoolreis geweest; de hoogste klas van school A brengt een geslaagd bezoek aan Amsterdam. Bij terugkomst worden de meesters onder de erepoort van de Harmonie hartelijk bedankt. In de krant is te lezen wanneer de scholen vakantie hebben. Dit varieert van de vrijdagmiddagen 29 juli of 5 augustus tot dinsdag 6 september, alleen de Christelijke School heeft een kortere vakantie, n.l. van 5 - 30 augustus. Later wordt dit met een week verlengd omdat "de localiteiten nog niet gereed zijn om te betrekken". De heer H.J. Kuijkhoven wordt er conciërge tegen een vergoeding van fl. 416.- 's jaars. De onderwijzer H. Dalhuizen van school B wordt als "onderwijzer met verplichte hoofdakke" benoemd aan school A. Aan school B werkt ook de heer W. van Raalten; hij zegt het gemeentebestuur dank "voor de regeling der huurbijdrage, ten zijnen opzichte getroffen". Op 7 september wordt in aanwezigheid

— Uit 23 sollicitanten is tot conciërge van de nieuw te openen school A benoemd H. J. Kuijkhoven, op een salaris van f 416 's jaars.

van diverse genodigden de nieuw opgerichte Vrouwenarbeidsschool officieel geopend. De regering heeft een mogelijkheid geregeld dat onderwijzers en onderwijzeressen een cursus tot opleiding voor spel-leider kunnen volgen. Het kost de deelnemers alleen enkele vakantie-dagen, verder zijn er geen kosten aan verbonden. Uit Harderwijk gaan tien personen naar Breda om hieraan mee te doen. De voetbalclub "Het Negende" gaat er deze zomer soms wekelijks wel een keer op uit om elders een wedstrijd te spelen. Als er in augustus een luchtballon boven de stad te zien is, gaat het niet over sport of hobby; de ballon is in Utrecht opgestegen "wegens wetenschappelijke luchtvaart".

De heer B. den Herder bedankt als diaken van de Hervormde Gemeente. Per 1 augustus wordt E. Weber benoemd tot agent van politie 2e klasse in Hierden. De heer W. Klaassen treedt op die dag in functie als kampwachter van het militaire terrein bij het pompstation. Hij is tevens aangesteld als onbezoldigd rijksveldwachter en wordt daarvoor beëdigd. Van de oud-wegwerker H. van Asselt van Klavertol is een aanvraag binnengekomen "om hem op zijn ouden dag een jaarlijkschen toelage te verzekeren".

Hij zal een pensioen van fl. 1.50 per week krijgen. Met de gulden die hij nog geniet voor toezicht is dit voldoende, zo wordt besloten. Er is een propaganda-avond belegd van de Vereniging voor Volkswaerbaarheid; 31 personen melden zich aan als lid, waaronder de aanwezige officieren. De leden van sociëteit De Club komen bij elkaar in hotel Kamm met het doel een revolverschietvereniging op te richten. De statuten van de Harderwijker Werkliedenvereniging krijgen goedkeuring. Het bestuur is als volgt samengesteld: G. Vierhout, J. Gehem en F. van de Weijer zijn resp. voorzitter, secretaris en penningmeester. A. Schafenaar Wzn., J. van Dam en G. Aartsen zijn hun vervangers en W. Prins is commissaris.

Er zijn aanbestedingen voor de meest uiteenlopende zaken van de levering van korte en lange turven aan de gemeente, het schilderen van schoolmeubels en onderhoud van gemeentelijke kachels in het komende stookseizoen tot de bouw van een postkantoor. Op de dag dat hierover informatie wordt gegeven zijn er aannemers uit alle windstreken in de stad te vinden. De bedragen van de inschrijving variëren tussen fl. 24.750.- en fl. 30.803.-. Behalve aan het postkantoor, zullen er in de stad vier nieuwe brievenbussen worden geplaatst.

Overveluwsch Nieuws.

HARDERWIJK. Naar we vernemen zullen er behalve de brievenbus aan het postkantoor nog 4 bussen in onze stad geplaatst worden.

Het plan bestaat er een te bevestigen aan de Ger. Kerk aan de Smeepoort; een tweede zal komen aan de Luttekepoort; een derde op den hoek van de Grootepoortstraat bij Zicking, en een 4e op het pleintje in de Bruggestraat tegenover juffr. Braskamp.

Zeker een verblijdend nieuws voor de ingezetenen, die ver van het postkantoor afwonen.

INGEZONDEN.

(Geheel buiten verantwoordelijkheid der Redactie.)

Geachte Redactie!

Zoals in 't laatste nr. uwer Courant werd meêgedeeld wenschte de Heer Veen Valck te Kampen een gedeelte van de „Plantage" te koopen om daarop een villa te bouwen. En nog wel het mooiste gedeelte. Dat wat de entree van ons stadje zoo schilderachtig maakt. Nu zal er (als de koop gesloten wordt) zeker wel een mooie villa verrijzen, met fraaie tuin; maar dan toch met een huis dat het overzicht belemmert. In elk geval is dit deel (met den Juliana-eik nog wel) dan geen publiek terrein meer. Geld zal het brengen in de kas; geld, waaraan immers behoefte is! Maar is er overigens geen bouwterrein in overvloed te krijgen, en 66k schoon gelegen? Van harte hoop ik dat althans dit stuk voor ons publiek behouden blijft. Zwakken, herstellenden, ouden van dagen die liefst niet te ver loopen, vinden hier een aangenaam wandelplekje; groenigheid in-stad. Moge deze Stem uit het Publiek werklank vinden; 66k bij hen die in deze de beslissing in handen hebben.

Met dank voor de opname,
Hoogachtend,
Uw dw. dnr.,
Een Stadgenoot.

De heer Veen Valck uit Kampen heeft een aanvraag ingediend om een gedeelte van de Plantage te mogen aankopen voor de bouw van een woning. Dit levert een ingezonden brief op van iemand die het daar zeker niet mee eens is. Enkele weken later trekt Veen Valck de aanvraag weer in, maar dat was volgens de gemeenteraad heel niet nodig geweest, omdat er een raadsbesluit genomen is dat deze grond niet zal worden verkocht. Er kan worden ingeschreven voor de "verhuring" van het boerenerf Kranenburg, bewoond door de heer H. Arendsen Hzn., dat de gemeente onlangs in eigendom heeft verworven. De heer B. van Beekhuizen is de hoogste bieder, met een prijs van fl. 211.10 voor het huis met erf en fl. 1.50 voor het zandgat. Er wordt in de raad gemeld dat de gemeente hiermee een rendement van 4% ontvangt op het geïnvesteerde bedrag.

Erfhuis Harderwijk

Mr. J. F. NEEB, Notaris te Harderwijk, zal op **Dinsdag 4 October 1910**, des namiddags om **2 uur**, ten sterfhuize van Teunis Besselsen te Harderwijk, in de Pesthuisstraat in het openbaar (al wat tien gulden en daarboven geldt op dag tot 1 Mei 1911)

veilen en verkoopen:

 1 drachtige koe, 2 varkens, 8 H.L. gedorschte rogge, 2 kruiwagens, eg, anjibank, kisten, 2 grepen, harken, zeis, zicht, enz.; verder **Huisraad**, als: stoelen, tafels, kast, spiegel, schilderijen, glazen-kast, bureau, klok, kachel, fornuis, veeren- en kapokbed enz.

Te zien vóór den verkoop van 9—12 uur.

Voorts te veld staande vruchten: en wel **op het Slingerbosch**: 3 perceelen aardappelen en 2 perceelen mangelwortels; **op het Hooge pad**: 1 perceel aardappelen en 2 perceelen mangelwortels en **op de Hooge voet** 2 perceelen mangelwortels.

Aan te wijzen daags te voren des namiddags van 1—4 uur door REINT BESSELSSEN.

Op diverse plaatsen is een erfhuize te bezoeken, o.a. in de Pesthuisstraat ten huize van wijlen Teunis Besselsen. Voor de gemeente wordt op 28 september een grote grasverpachting gehouden, met aanbod o.a. op de Tonselkampen, Weikampen, Holzkampen, Korte Wallen en de Varen. In de raad worden vragen gesteld over het tijdstip waarop de uitslag van de verpachtingen bekend worden. Vroeger was dit in september, nu pas in november en pachters uit Hierden hebben gevraagd dit voortaan weer eerder bekend te maken, zodat zij al in september, ruim voor de winter, kunnen beginnen met bemesten. Een vraag is of dit geen roofofbouw zal veroorzaken, n.l. dat er dan in de zomer geen mest meer zal worden opgebracht. Na enig gesteggel valt er nog geen besluit, maar B&W krijgen wel de opdracht om, indien nodig, het reglement aan te passen.

Bij een vraag of de vruchten van de Kuipwal al verkocht zijn blijkt dat deze er niet meer zijn; het merendeel is waarschijnlijk gestolen, volgens de burgemeester.

Vanaf zonsopgang op zaterdag 26 juli is de afzonderlijke jacht op waterwild weer geopend, volgens bepaalde onderdelen van artikel 15 van de Jachtwet. De politie maakt enkele keren proces-verbaal op en wel tegen E.H.v.A. wegens overtreding van de Arbeidswet en D.v.d.S. wegens het niet wieden van de openbare straat.

Bij De Essenburgh krijgen twee heren uit Hilversum een ongeluk met hun auto. Beiden worden in het ziekenhuis verbonden. Soms halen valpartijen met de fiets de krant, en ook het op hol slaan van een paard van stalhouderij Veeneman. Het dier is daardoor zes weken uit de roulatie. Een zoon van molenaar Van den Born krijgt n.a.v. een eerder ongeluk 17½ cent per dag als pensioen van de Rijksverzekeringsbank uitgekeerd, wegens "onbruikbaarheid als werknemer".

Een inwoner van Harderwijk, die als matroos werkzaam is op de KW 130, varende voor de kust van Engeland, wordt aan boord onwel en komt niet meer bij kennis. Het stoffelijk overschot wordt in IJmuiden aan wal gebracht en op 17 augustus begraven. Het betreft de 38-jarige Thijs van Bijsteren, echtgenoot van Geertruida Cornelia de Bruin, geboren in Harderwijk op 1 juli 1872, als zoon van Thijs van Bijsteren en Gerritje uit de Bosch.

Het overlijden van de smid Hendrik Saager, weduwnaar van Maria Alida Kok, op 7 september krijgt veel aandacht. Hij was zijn hele leven een ware muziekliefhebber, die eerst aan de Schutterijmuziek verbonden was en daarna aan De Harmonie, als een der oprichters. Hij wordt onder grote belangstelling begraven. Naast de bestaande grafkelders is op de begraafplaats een nieuwe grafkelder in aanbouw voor de familie Schorer, zo meldt de krant.

ADVERTENTIE.

Heden overleed in den ouderdom van 79 jaren, onze geliefde Vader, Behuwd- en Grootvader, de Heer

H. SAAGER.

Familie SAAGER.

Harderwijk, 7 Sept. 1910.

Er verschijnt een advertentie t.g.v. de gouden bruiloft van het echtpaar Joannes Nederbergh en Resiena Zamant, maar het jubileum krijgt ook aandacht van de redactie. De bruidegom is afkomstig uit Maastricht, terwijl de bruid in Harderwijk geboren is als dochter van Karel Zamant en Gerritje Koning (zie ook Harderwiekers en/of Hierders, blz. 19).

Diverse personen en bedrijven vragen personeel, o.a. Hotel Baars een flinke dagmeid en voor zaterdag een schoonmaakster. C. Hamstra aan de Stationsweg zoekt een boerenmeid als huishoudster en mevrouw Neeb vraagt tegen half augustus een tweede meisje, graag boven 18 jaar.

Een visser heeft een levende zeehond in zijn net gevangen. Het dier wordt opgekocht door vishandelaar Bunte en naar Utrecht opgezonden.

— Het echtpaar Nederbergh—Zamant viert a.s. Maandag hun 50 jarig huwelijksfeest. De menschen zijn oud en welbedaagd en hebben in hun leven al veel lief en leed saam gedeeld. De man heeft een eervolle militairen loopbaan achter den rug: hij trad in 1848 (het veel bewogen jaar) in dienst en bleef dienen tot het jaar 1875. Vroeger was hij muzikant bij het vaste kader van 't Warkdepôt; laatstelijk was hij werkzaam in 't militaire Hospitaal. De man heeft een klein pensioen — slechts f 100 — maar wij gelooven, dat op hun gouden huwelijksfeest, de eudjes van vele vrienden en bekenden vele blijken van belangstelling zullen ondervinden en dat die dag hun zal gemaakt worden tot een onvergetelijken.

De garnalenpellerij door particulieren aan huis brengt de nodige berichten teweeg. Er is van diverse kanten kritiek geleverd over de toestanden die hierbij soms aangetroffen worden. Dit brengt Gebr. Den Herder, de fa. Jongejan en A. Jansen, allen alhier, tot het protest dat je nooit iets hoort over Scheveningen, Zandvoort of Amsterdam.

Er volgt nog een ingezonden brief en uiteindelijk wordt geconcludeerd dat het garnalenpellen als huisindustrie eigenlijk overal verboden zou moeten worden.

De omgeving van de Duinen in Hierden wordt bezocht door een aantal wilde varkens van een populatie elders op de Veluwe. Zij doen zich te goed aan de boekweit op de akkers. De landbouwer Timmler heeft voor fl. 28.50 een kalf verkocht, met het uitzonderlijke gewicht van 128½ pond.

En tot besluit: Ook in 1910 is er onder de kalk in de Grote Kerk al eens een schildering bekeken, maar weer verstopt, zo blijkt uit een artikel in de krant van 13 juli.

Overveluwsch Nieuws.

HARDERWIJK. Gelijk bekend is, is het gebouw onzer Herv. Kerk een der kerken, die uit een oogpunt van bouw-orde vermelding verdient. Meermalen kwamen deskundigen van naam hier zich van een en ander op de hoogte stellen. Het zal evenwel niet aan allen bekend zijn, dat op de twaalf pilaren, welke zich achter de stoelenrij verheffen en het koor omringen, de twaalf artikelen des Geloofs zijn geschilderd, hetgeen bleek uit een ontblooting van den tweeden pilaar over een klein oppervlak, waar op zichtbaar waren de woorden te vinden in den aanhef van het tweede geloofsartikel. Vermoed wordt, dat hier en daar ook nog wel wandversieringen zullen zijn te vinden, die in vroegere jaren zijn verstikt onder een dikke kalklaag. Thans is de tweede pilaar weer met kalk bedekt en zal van 't gedeeltelijk bloot gekomen opschrift niets meer te zien zijn.

Ontbrekende passage Marienus Cornelis Bronsveld (Vittepraetje 2)

Het kerkelijk huwelijk wordt op dezelfde dag in de Grote Kerk gesloten. Waarschijnlijk leidde de vader van de bruid de kerkdienst. Het paar gaat in Wageningen wonen. Marienus geeft hier onder andere van 1873 tot 1887 het Wageningse Weekblad uit. Samen met zeven anderen zette Marienus zich in voor het verwerven van grond tussen de Boterstraat en het park of de Disselkamp om het te bebouwen. In feite ging het om het eerste Wageningse uitbreidingsplan. De eerste eigenaar was Marinus. Zijn drukkerij werd gevestigd in het ernaast staande huis annex bedrijfsgebouw op het adres Niemeyerstraat 37.

Beert den Herder en de Wilhelminalaan

door N.C.R. de Jong

In juli 1928 kocht Beert den Herder, kalkzandsteenfabrikant te Harderwijk, een perceel grond, groot 0,5 Ha, van A.L. Willemsen, deurwaarder te Harderwijk. De gekochte kavel, kadaster D nr. 2355, was gelegen aan de Wilhelminalaan.

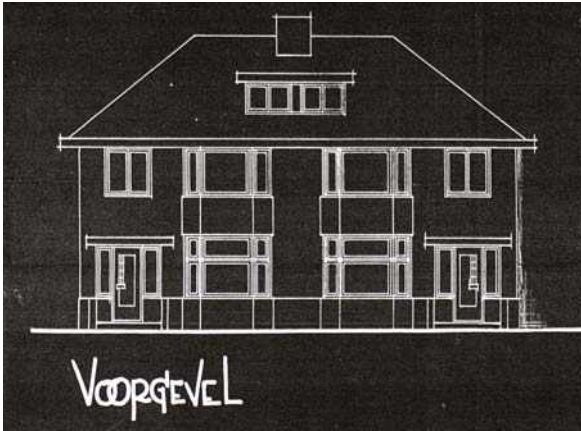
Dit terrein wilde Den Herder gebruiken voor de bouw van een matrassen- en een meubelfabriek. De Harderwijker architect Frederik Wilhelm Bultman kreeg opdracht om de fabrieken te ontwerpen. Op 12 december 1928 werd een bouwaanvraag bij de gemeente ingediend. Tevens moest een Hinderwetvergunning verkregen worden. Beide werden verleend. Ondertussen vond een onderhandse aanbesteding van de matrassen- en meubelfabriek plaats.

Er werd als volgt ingeschreven: timmerwerk matrassenfabriek: Gebroeders Visch voor f. 3.960,-; timmerwerk meubelfabriek: Otto Vrijhof fl. 3.850,-; metselwerk, gedeeltelijk zonder bijlevering van materialen: Klaas Raaijen fl. 3.795,-; loodgieterswerk, beide fabrieken: Jan Kuikhoven fl. 1.272,- en het schilderwerk: Jacob Klaassen fl. 484,- en Petrus Gijsbertus Schaddenhorst fl. 470,-.

De fabriek, eigenlijk twee fabrieken in één gebouw, was in februari 1930 gereed. Teunis Gerrit den Herder, beter bekend als Gerrit, was de directeur van de matrassenfabriek en zijn broer Albert van de meubelfabriek. Ze zijn de oudste zonen van bovengenoemde Beert den Herder. Elke fabriek bestond uit een werkplaats, een toonzaal, een kantoor en een magazijn. In de werkplaats van de matrassenfabriek stonden machines, die in een ommezien op de vereiste dikte en grootte metalen veren trokken voor spiraalmatrassen. De matrassen werden volgens het Aupingsysteem geproduceerd. De werkplaats van de meubelfabriek was ingericht met een lintzaag, een cirkelzaag, die 3000 toeren per minuut draaide, een vlakbank, een boormachine en een slijpmachine, waar alle zagen en beitels machinaal geslepen konden worden. Deze machines werden aangedreven door Meemafmotoren. Een grote speciaal geconstrueerde kachel, waarin lijmpotten in kokend water hingen, zorgde dat de lijm steeds voor gebruik beschikbaar was.

Van 6 tot en met 8 augustus 1935 organiseerde de middenstandsvereniging "Handel en Nijverheid" een winkelbeurs in de Stadshal en Hortustuin in de Doelenstraat. De gebroeders Den Herders presenteren zich hier, Gerrit met kapok-, wol- en spiraalmatrassen en Albert met eiken meubels van eigen fabricaat. 1935 en 1936 waren voor Albert drukke jaren. In mei verzorgde hij het meubilair voor de horlogerie van zijn broer Cornelis den Herder in de Donkerstraat. In januari 1936 leverde hij de betimmering en eiken kasten voor de apotheek van Van Os, eveneens in de Donkerstraat, en in maart hetzelfde voor bakkerij Stols in de Vijhestraat. Ongeveer vier jaar na de bouwaanvraag van de fabrieken dient Beert weer een verzoek in bij de gemeente. Nu vraagt hij toestemming om twee dubbele woonhuizen te mogen bouwen in de Wilhelminalaan aan weerszijden van de fabriek. Ook dit ontwerp is van architect Bultman.

De bewoningsoppervlakte binnen de muren bedraagt 50 m². De huizen worden aangesloten op de waterleiding en bezitten een closet met waterspoeling. Zowel de binnen- als de buitenmuren worden opgetrokken van kalkzandsteen. Op 24 maart 1932 verleende het college goedkeuring aan het plan. De aannemer die de woningen bouwde was Geerling Visch te Harderwijk. Architect Bultman dient namens Beert den Herder in september 1933 opnieuw een aanvraag in voor het bouwen van twee toonkamers met kantoren op perceel D 2355.

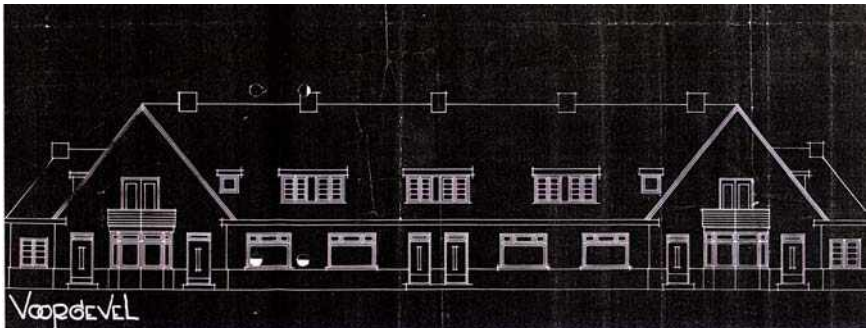
Deze gebouwtjes worden van hout gemaakt en staan op een stenen voet. De aanvrager krijgt een positief advies en het bouwplan kan uitgevoerd worden.

Beert vraagt op 8 juni 1934 toestemming om de stenen matrassen- en meubelfabrieken om te mogen bouwen tot zes woonhuizen. Elk huis heeft een bewoningsoppervlakte van 45 m².

De huizen worden net als de vorige aangesloten op de waterleiding en krijgen een closet. De aannemers van dit plan zijn Klaas Raaijen te Harderwijk en H. Hahn te Ermelo.

De eerste bewoners waren weduwe Willemijntje Adriana van Moedt-van Hunnik, beroep: geen; gezin Jan de Groot, beroep: amanuensis; Jan en Jannetje Vrijhof-den Herder, beroep: geen; gezin Hendrik de Windt, beroep: bakker; gezin Wubbinus Reitsma, beroep: telegrafist en gezin Augustinus Martinus Brumstede, beroep: geen.

In de Wilhelminalaan is de volgorde van de woningen nog terug te traceren. Aan zijde van de even-nummering ontbreken de nummers 26 en 28 en de nummers 42 en 44. De nummers 26 en 28 behoorden respectievelijk bij de houten toonkamer en beddenfabriek van Gerrit den Herder. De nummers 42 en 44 bij de toonkamer en meubelfabriek van Albert den Herder. Het nummer 26 bevindt zich nog op de loods, die nu als opslag wordt gebruikt.

Herinneringen aan 'oom' Eibert den Herder

Op 3 september 1950 overleed, na een veelbewogen leven, de Harderwijker Eibert den Herder. Hij noemde zich graag 'industrieel te Harderwijk', maar hij had voornamelijk naam gemaakt als actievoerder tegen de inpoldering van de Zuiderzee. Die strijd had hij verloren en juist voorafgaande aan het jaar van zijn overlijden waren de werkzaamheden aan de dijk van Oostelijk Flevoland in de buurt van Harderwijk begonnen.

Den Herder had een druk leven geleid en had zich op alle mogelijke manieren geprofileerd, als industrieel, zakenman, politicus, schrijver, filmmaker en zelfs als kunstschilder. Zijn missie was grotendeels mislukt maar hij liet een nalatenschap achter, die ook nu, in de vorm van zijn geschriften en schilderijen nog te bewonderen valt.

Hij legde, misschien grotendeels onbewust, de kiem voor de enorme toeristenindustrie die Harderwijk dankzij het Dolfinarium nog steeds rijk is.

Hoewel Den Herder later als een fantasievolle en tragische figuur is neergezet doet men hem daarmee geen recht, hoewel hij in de strijd om zijn doelen te bereiken zich diplomatieker had kunnen opstellen.

Bessel Vrijhof is een volle neef van Eibert den Herder, hij is de zoon van zijn zuster Jannetje en keek als kleine jongen met grote ogen naar zijn oom. Die bezocht zijn zuster Jannetje, de moeder van Bessel regelmatig, en de kleine Bessel kon de uitvoerige conversaties volgen. Hij mocht als jongen mee met de stoomboot 'Stad Harderwijk' van zijn oom en werkte later als student in de boomgaarden van zijn oom Eibert in Hierden.

Pas veel later, toen Eibert den Herder allang was overleden, stelde Bessel de herinneringen onder de titel 'Herinneringen aan Oom Eibert' op schrift. Deze herinneringen verschijnen als boekje, samen met het boek 'Passagiersschepen uit Harderwijk', nu het 60 jaar geleden is dat Eibert den Herder overleed. Herinneringen aan Oom Eibert beschrijft Eibert den Herder vanuit de bewonderende blikken van een kind in een wereld waarin de Zuiderzee nog het hart van Nederland vormde en waarin een stoomboot nog een bijzonderheid was.

Passagiersschepen in Harderwijk

In de haven van Harderwijk was het tot rond 1925 een rustige boel. Vissers en beurtschippers maakten er met hun platbodems en schuiten de dienst uit, maar dat zou snel veranderen. Op initiatief van de ondernemende Eibert den Herder had de gemeente een vaargeul laten baggeren waardoor de haven ook voor dieper liggende schepen bereikbaar werd en Den Herder ging van start met zijn stoombootdienst Holland-Veluwe-Lijn. Met zijn eerste schip de 'Stad Harderwijk' opende hij een lijndienst op Amsterdam en dat bleek al snel een succesvol initiatief. Zo succesvol dat navolging niet lang uitbleef en spoedig begon een andere Harderwijker, Barend Schipper met de 'Burgemeester Kempers' eveneens een lijndienst.

Ook reders van buiten Harderwijk zagen wel iets in deze 'wilde vaart' en spoedig mengden Rederij Van de Schuyt (Rotterdam) en rederij Zwaag (Amsterdam) zich ook in deze business.

Het duurde dan ook niet lang of een hele vloot stoomboten en passagiersschepen voer van en naar de hoofdstad met passagiers en vracht en de prijzen kelderden enorm.

Toen de economisch crisis van 1929 zich liet voelen was het met de winstgevendheid snel gedaan, maar een aantal schepen bleef in de vaart. Den Herder had met zijn 'Kasteel Staverden', het grootste binnenvaartpassagiersschip van zijn tijd een mooie troef in handen.

Toen na de oorlog de Holland-Veluwe-Lijn haar grootste bloeiperiode had gehad bleef dit schip in Harderwijk. Had Eibert den Herder zijn leven lang tegen de inpoldering van de Zuiderzee gestreden, zijn zoons zagen er wel brood in en begonnen met het organiseren van rondvaarten.

De Zuiderzeewerken waren de moeite van het bekijken waard en spoedig was er een groot aantal schepen in de vaart.

De schooljeugd werd een belangrijke doelgroep en menig schoolreisje begon met een rondvaart in Harderwijk. Op het nabij gelegen strand werd een speeltuin ingericht en een bassin gemaakt voor een paar zeehonden, bijvangst van enkele vissers. De Verenigde Toeristen Bedrijven, zoals de nieuwe onderneming genoemd werd maakte een stormachtige groei door en Harderwijk ontwikkelde zich tot de poort naar de Veluwe. Het werd een toeristenplaatsje bij uitstek en de toenemende welvaart zorgde ervoor dat miljoenen gasten uit binnen-, en buitenland Harderwijk bezochten en de schepen van Rederij Flevo

voeren jaren lang langs de polders en de Zuiderzeewerken.

Theo Bakker bracht de geschiedenis van de passagiersschepen uit Harderwijk aan de hand van foto's en Ansichtkaarten nog eens in beeld. Hij schrijft over de moordende concurrentiestrijd en de niet ongevaarlijke belevenissen van de schepen in de oorlog. Aan de hand van foto's uit verschillende jaren laat hij de ontwikkeling van de verschillende schepen zien.

Het bassin op het strandje groeide uit tot het Dolfinarium.

Jubileumuitgave

Passagiersschepen in Harderwijk/Herinneringen aan Oom Eibert wordt uitgegeven om te herdenken dat het dit jaar 60 jaar geleden is dat Eibert den Herder is overleden. Hij stierf op 3 september 1950. Het dubbelboek, want dat wordt het, bevat veel beeldmateriaal van de passagiersschepen die Harderwijk in de loop van de jaren hebben aangedaan. Het boek wordt tijdens de opening van Visserijdag gepresenteerd en de eerste exemplaren worden door burgemeester Berends uitgereikt aan een aantal betrokkenen.

Het boekje is vanaf dat moment te koop bij de stand van Herderewich aan de haven en bij de lokale boekhandel. De introductieprijs op zaterdag 28 augustus is € 17,50. De prijs in de boekhandel wordt € 19,50 en leden van Herderewich ontvangen een aantrekkelijke korting bij Boekhandel Plantage Hartman. Voor hen kost het boek € 15,-. Het boek wordt uitgegeven door Oudheidkundige Vereniging Herderewich i.s.m. met de Harderwijk Reeks.

Tegen inlevering van deze bon kunt u het dubbelboek

Herinneringen aan Oom Eibert/ Passagiersschepen in Harderwijk

voor € 15,- kopen bij Boekhandel Plantage in Harderwijk

**De aanbieding is uitsluitend geldig voor leden van
Oudheidkundige Vereniging Herderewich en duurt tot
31/12/2010**

U kunt het ook bestellen via

www.herderewich.nl

U betaalt dan € 15,- + verzendkosten

Verleden & heden van de Strandboulevard (3)

N.C.R. de Jong

Met de uitvoering van de plannen van het Waterfront zal de Strandboulevard totaal veranderen. In het kort zal ik in een aantal Vittepraetjes u de Boulevard laten zien zoals hij er vroeger uitzag en zoals hij er nu bij ligt. Ik ben begonnen aan de westzijde bij restaurant Zeezicht.

Nu is de Vischpoort en omgeving aan de beurt.

Bij de invoering van het kadaster in 1832 stonden aan de linkerzijde naast de Vischpoort twee panden (kadaster sectie E 193 en 194).

Het perceel E 193, op de foto het witte huisje, was van Hermanus

Klaassen. Perceel 194 was van de gemeente, maar in erfpacht uitgegeven aan Klaassen. Tussen 1832 en 1878 zal pand E 193 zes maal van

eigenaar verwisselen. In 1905 is J. Ravesloot, wonende in de Vijhesstraat eigenaar van pand E 193. Het wordt bewoond door Johs. Olofsen,

visser van beroep. Het gezin bestaat uit negen personen. Het huisje had maar twee vertrekken.

Het pand sectie E 194 wordt door Ravesloot van de stad gehuurd en gebruikt als bergplaats van mandenwerk.

In 1918 is hij eigenaar en laat het verbouwen tot twee woningen.

De Strandboulevard van vóór 1969 zag er anders uit dan nu.

De Vischpoort was toen nog niet gerestaureerd. Dit gebeurde in

1970/73. De twee panden links van de Vischpoort, werden omstreeks die tijd omgebouwd tot restaurant "Flipper".

In 1989 liet H. v.d. Berg ze afbreken en vervangen door nieuwbouw met een breed terras. Het heet nu Restaurant Bonanza. Op de eerste foto is links de rokerij van de firma Kok nog te zien, deze was toen nog in werking. De Boulevard gaf in die tijd een rustig aanzien.

Uitgave over archeologische speurtocht in binnenstad van Harderwijk

Archeologisch Adviesbureau RAAP heeft de afgelopen jaren verschillende archeologische onderzoeken in de oude binnenstad van Harderwijk uitgevoerd. Het onderzoek aan de Bruggestraat en Vijhestraat heeft zoveel interessante resultaten opgeleverd dat besloten is het onderzoeksrapport in gedrukte versie te laten verschijnen. In deze rijk geïllustreerde publicatie, hardcover met een omvang van 320 pagina's, wordt aan de hand van het archeologisch onderzoek een beeld geschetst van het ontstaan in het begin van de 13e eeuw en de ontwikkeling tot een bloeiende Hanzestad in latere tijden.

Een belangrijke vondst was een bakstenen zaalbouw met omliggende veldkeienbestrating uit het midden van de 13e eeuw. In de 16e en 17e eeuw bleek het onderzochte gebied gedomineerd te worden door een aantal herbergen en uit de daarbij behorende beerkelders is een schat aan vondsten en gegevens verzameld. Door specialisten is zeer gedetailleerd ingegaan op aspecten zoals archeobotanie, archeozoölogie en vooral ichtyo-archeologie: naar aanleiding van het visrestenonderzoek blijkt dat vis, en dan met name de handel en doorvoer daarvan, al vanaf het begin van haar bestaan een belangrijke rol speelde in Harderwijk. Voor liefhebbers van de vroege geschiedenis van Harderwijk is deze uitgave via de Oudheidkundige Vereniging Herderewich te bestellen. De prijs van deze unieke uitgave bedraagt € 50,-. Stuur een e-mail naar de penningmeester (penningmeester@herderewich.nl) en maak € 50,- over op rekeningnummer (P 3036192) van Herderewich. Zodra dit bedrag is binnengekomen, zal het boek op uw huisadres worden bezorgd.

Het afgelopen kwartaal mochten we de volgende nieuwe leden verwelkomen:

J.J. van Plateringen	Van Deijsselstraat 14	3842 BM Harderwijk
P.J. van Houdt	Bokkekamp 50	3848 BD Harderwijk
K.P.J. Kok	Tolstraat 1	3841 GK Harderwijk
M. Nieuwerth	Vollenhovemeen 12	3844 ND Harderwijk
D.W.A. Broekema	Oosteinde 27	3844 DR Harderwijk
A. Kozijn	Mozartstraat 175	1962 AL Heemskerk
A.A. van Dijkhuizen	Braambergerhout 126	3845 HL Harderwijk
J.H. Immink	Molenstraat 12c	3841 AE Harderwijk
G.F.A. Wekking	Revalmeen 14	3844 CE Harderwijk
Ir. B. Vrijhof	Rentmeesterhof 1	6961 DB Eerbeek
Rabobank Randmeren		
T.a.v. W. Sederel	Hoofdweg 3	3842 GZ Harderwijk
G.P. Bonestroo	Maertensplein 70	3736 GK Maartensdijk
C.A. Goosens	Boegmeen 14	3844 KP Harderwijk
C. Lieverse	Dixielanddreef 28	3845 BP Harderwijk
H. Spaan	Boerhavelaan 15	3843 AP Harderwijk
A.M. Hoekstra	Urkmeen 4	3844 JS Harderwijk
W. van de Bunte	Stedenmeen 131	3844 JC Harderwijk
R. Horst	Grote Marktstraat 29	3841 AH Harderwijk

We heten alle leden van harte welkom bij onze vereniging. Allen ontvangen zo spoedig mogelijk het welkomstpakket en periodiek het Vittepraetje met verhalen uit de historie van Harderwijk.

Maak eens iemand lid van Herderewich!

Veel mensen hebben of krijgen belangstelling voor geschiedenis maar weten er niet zoveel van. Oudheidkundige Vereniging Herderewich probeert de geschiedenis van Harderwijk dichtbij te brengen. Dat doen we door middel van onderzoek, publicaties, lezingen en het uitgeven van boeken. En daarbij hebben we u nodig.

Misschien is het een idee om uw kinderen (die uit huis gaan) lid te maken van Herderewich, of die buurman die altijd belangstelling heeft voor wat er hier vroeger gebeurde. Lidmaatschap van Herderewich kost maar € 16,- per jaar en iedereen kan dus lid worden. U kunt een lidmaatschap (voor een jaar) ook weggeven. Een origineel verjaardagscadeau of een leuk presentje voor de feestdagen (het is zo weer december).

Lid worden bij Herderewich kan via de website www.herderewich.nl of via **Postbus 210, 3840 AE Harderwijk**. Doe eens gek en maak eens iemand lid. Voor een sterke vereniging!

Samenstelling bestuur en voorzitters van werkgroepen

naam	straat	telefoon	functie
J.L. de Jong	Hoogstraat 5	06-21541421	voorzitter a.i.
W. Goedhart	Braambergerhout 126	06-10015231	secretaris
B. Kappers	Hogepad 24	42 96 03	penningmeester
Th. Bakker	Hazelaarlaan 9	42 33 17	public relations
C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71	lid
M.E. van der Heijden-Staats	Bleek 16	56 35 31	lid

Vittepraetjje

Th. Bakker	Hazelaarlaan 9	42 33 17	hoofdredacteur
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	42 06 93	eindredacteur
P. Stellingwerf	Metten Gerritskamp 5	55 23 42	redacteur

Ledenadministratie

B. Kappers	Hogepad 24	42 96 03	
------------	------------	----------	--

Werkgroep Archeologie:

vacant

Werkgroep Genealogie:

R. Uittien-Jacobs	J.P.Heyelaan 58	41 44 31	voorzitter
-------------------	-----------------	----------	------------

Werkgroep Kroniek van Harderwijk:

G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	42 06 93	lid
---------------------	-----------------	----------	-----

Werkgroep Open Monumentendag

C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71	
-----------------------	-------------------	----------	--

Werkgroep Excursies

vacant

Werkgroep Geveldocumentatie

R.K.S. Beute	Smeepoortenbrink 17	41 62 63	lid
--------------	---------------------	----------	-----

Hoofdverspreider

P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35	
----------------------	--------------------	----------	--

Verspreiders

wijknaam	naam	adres	telefoon
1 = Stadsweiden 1	B. Karssen	Gruttomeen 39	42 10 73
2 = Slingerbos	C. Deitmers	Stationslaan 117-19	41 51 55
3 = Wittenhagen/Veldkamp	H. de Vries	Rooseveltlaan 24	42 67 32
4 = De Stad	E. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink 17	41 62 63
5 = Stadsdennen	H. Schaaf	Guido Gezellelaan 91	41 43 38
6 = Stationslaan	H. Skora	Churchillaan 23	41 53 97
7 = Zeebuurt	L. Postma	Hendric Stevinstraat 8	41 51 78
8 = Hierden	H. Messerschmidt	Zuiderzeestraatweg 61	45 21 83
9 = Ermelo	T. Goossens	De Acht Schepel 13	55 42 76
10 = Frankrijk	B.A.M.M.v.d.Voordt	Kuulekamp 6	41 96 15
11 = Drielanden	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
12 = Ceintuurbaan	P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35
13 = Stadsweiden 2	C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
14 = Viissersbuurt	J.J.H. Kooiman	Burg. Numanlaan 76	41 96 38
15 = Friesegracht	M. van Broekhoven	Plantage 68	41 51 73

Voor actuele informatie bezoekt u ook onze website

www.herderewich.nl

redactieadres Vittepraetjje: redactie@herderewich.nl

Voor Books & More

ga je naar

Plantage Books & More

**Luttekepoortstraat 10
3841 AX Harderwijk
0341-430975**

Keus uit meer dan 14.000 kwaliteitsboeken

